

explicavit, et dilectionis supernaturalis principium esse supposuit. Et ratio est, tum quia, ut disputatione sequenti, sectione sexta, ostendetur, spes inter fidem et charitatem medium obtinet dignitatis locum; tum maxime quia secundum se prior est amor concupiscentiæ, ad quem, juxta Divum Thomam, spes pertinet, quam amicitia, qui est proprius charitatis. Unde Christus Dominus, Matthæi 22, amorem nostri, dilectionis proximi regulam constituit: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*. De hac igitur spei virtute duas instituemus disputationes, quarum prima speculativa erit, in qua materiam spei discutiemus, explicando objectum, tam materiale quam formale; deinde ejus actus, ac distinctionem a charitate; item causas, tandemque durationem ac corruptionem; sic enim tota illa speculatio absolvetur. Altera disputatio erit moralis, nimirum de præcepto spei, qualemam sit, ac quantum et quando obliget, et consequenter de peccato desperationis, spei contrario. Disserunt de hac virtute Theologi cum Magistro, in 3, a distinct. 26, cum divo Thoma 2. 2, quæst. 16 et sequentibus.

DISPUTATIO PRIMA SPECULATIVA

DE VIRTUTE SPEI.

Hujus vocis, *spes*, significatio multiplex est; significat enim tum affectum appetitus sensitivi, de quo prima secundæ, quæstione 40, tum voluntatis, vel naturalem, vel infusum; interdum etiam accommodatur rebus speratis, ut ad Rom. 8: *Spes quæ videtur, non est spes*; et ad Titum 3: *Expectantes beatam spem*; interdum dicitur de illo in quem speramus, ut frequenter videre est in Psalm., 13: *Dominus spes ejus est*; et 21: *Tu es qui extraxisti me de ventre, spes mea*, etc.; Psalm. 60: *Factus es spes mea, turris fortitudinis*, etc.; Psalm. 90: *Tu es, Domine spes mea*, etc.; et Psalm. 144: *Tu es spes mea turris*, etc. Tandem sumitur pro habitu supernaturali, vel actu, Job. 19: *Reposita est hæc spes mea in sinu meo*; et 1 Corinth. 13: *Manent tria hæc, fides, spes*, etc.; hoc loco de spe in hac ultima acceptione agitur.

SECTIO I.

Quod sit objectum materiale spei.

1. *Quatuor distinguenda.* — In hac virtute quatuor sunt distinguenda, scilicet, in quibus versatur spes, seu id quod speratur; et ratio, sub qua speratur, et cui speratur, et a quo. Primum est propria materia hujus virtutis; secundum indicat formale objectum ejus; tertium est quasi subjectum illius boni quod speratur; quartum est veluti efficiens causa. Tamen hæc duo ad formale vel materiale objectum revocantur, ut videbimus; et ideo illa duo priora sunt diligenter examinanda.

2. *Prima conclusio communis.* — *Beatitudo*

objectiva et formalis. — Dico primo: primaria et præcipua materia hujus virtutis est beatitudo æterna. Est D. Thomæ 2. 2, quæst. 17, artic. 2, quem communiter sequuntur Theologi, et in re est de fide; ad Roman. 5: *Gloriamur in spe gloriæ secundum spem vitæ æternæ, quam promissit, qui non mentitur, Deus*. Et idem constat ex aliis locis sacrae Scripturæ. Ratio est, quia in illo præcipue versatur spes, quod maxime nobis a Deo promittitur, quæ est plane ipsa beatitudo. Secundo, id est præcipue a nobis sperandum, quod est per opera nostra præcipue quærendum; atqui illud est beatitudo, Matth. 6: *Querite primum regnum Dei*. Sed advertendum est in beatitudine hominis esse gloriam corporis¹ et animæ, et utramque esse materiam spei, sed animæ, primario, corporis vero secundario; nam est quid consequens illam. In beatitudine etiam animæ multa sunt bona, quæ etiam sunt speranda; tamen essentialis beatitudo est proprium ac primum objectum spei, in qua etiam beatitudine sunt duo, objectum et actus; seu beatitudo objectiva, quæ est Deus ipse; et formalis, quæ est actus, quod videtur vel possidetur Deus.

3. *Utra sit præcipua materia spei.* — *Opinio Durandi.* — *Probatum primo.* — *Secundo.* *Tertio.* — *Ultimo.* — Difficultas igitur est, an conclusio intelligatur de formali vel objectiva beatitudine. Durandus enim, in 3, dist. 26, quæst. 2, et Paludanus, ibidem, quæst. 2, initio, intelligit de formali. Unde vult hanc virtutem non attingere Deum ipsum in se, sed solum medio actu creato nostro. Fundamentum est, quia spes pertinet ad amorem con-

¹ De spe gloriæ corporis videri potest auctor, 3 p., quæst. 7, in Comment. artic. 4.

cupiscentiæ; Deus autem non est honeste amabilis isto modo. Probatum minor; primo, quia illud esset amare Deum propter nos, quod est contra rectum ordinem. Secundo, quia ipse Deus non est formale bonum nostrum, sed conjunctio cum Deo; amor autem concupiscentiæ versatur circa bonum nostrum formale. Secundo arguitur, quia objectum, quod speratur, est aliquid futurum et arduum; sed Deus non est futurus, sed visio Dei: nec in se est proprie quid arduum, sed consecutio est ardua et difficilis. Tertio, quia eadem est materia spei et delectationis, quæ succedit spei de re jam consecuta; sed in patria objectum illius delectationis non est Deus ipse in se, sed est visio Dei, vel consecutio; nam delectatio, quæ est de ipso Deo, non respondet spei, sed charitati. Tandem idem est objectum spei et desperationis, quia contraria versantur circa idem; sed desperatur visio Dei, non Deus ipse. Sicut eadem est materia gaudii et tristitiæ; tristantur autem damnati non de Deo, sed de beatitudine formali, qua carent.

4. *Secunda conclusio contra Durandum, de qua etiam lib. 1 de Grat., c. 29, num. 9, et tom. 1 de Religion., lib. 3, c. 3, num. 5.* — Dico secundo: virtus spei non tantum visionem ipsam Dei, sed Deum ipsum immediate attingit; et ille est prima et præcipua materia ejus. Ita D. Thomas 1. 2, quæst. 11, art. 3, et 2. 2, quæst. 17, art. 2 et 5; et Cajetan., eodem art. 2; Capreol., in 1, distinct. 1, q. 1, art. 2, et communiter Theologi; et primo probatur a posteriori, nam alias sequitur spem non esse virtutem Theologicam magis quam sit religio, quod est contra communem sensum, et repugnat Paulo dicenti: *Manent tria hæc, fides, spes*, etc. Sequela patet, quia non attingeret Deum ut objectum quod, sed ut objectum cui, id est, ut materiam alterius actus nostri, qui esset propria materia spei, quomodo etiam religio attingit Deum. Secundo, Deus est summum bonum nostrum ratione suæ intrinsecæ bonitatis; ergo summum diligibile amore concupiscentiæ. Antecedens patet, tum quia non solum res nobis inhærens, sed etiam res supposito distincta potest esse bonum nostrum; tum quia ipse Deus nobis conjungitur, Joan. 14, et ad Roman. 5, et hoc ipsum est maximum bonum nostrum; sicut humanitati Christi non solum est bonum suppositum divinum, quod sit principium multarum perfectionum; sed maxime, quia ipsummet illi per se conjungitur, suo

etiam modo filius ipse et Deus dicitur dari nobis, Lucæ 1, Joan. 3. Tertio, arguit D. Thom., quia ille in quem primario sperat hæc virtus, est ipse Deus; ergo et id quod primario sperat; quia sperare debemus a Deo aliquid proportionatum ipsi, ut finis respondeat principio, 1 Ethicor. 1; ergo, sicut ille in quem speramus est infinitus, ita et bonum ab ipso speratum. Et confirmatur ex illo Genes. 15: *Ego merces tua magna nimis*; unde Matth. 20, per *denarium diurnum*, Patres omnes intelligunt ipsummet Deum; et ad Hebr. 8, dicitur spes intrare *usque ad interiora velaminis*; atque idem tradit Augustinus, 12 de Civitate, capite trigesimo.

5. *Ad primum argumentum.* — *Ad secundum.* — Ad primum igitur negatur, amare Deum amore concupiscentiæ non esse honestum, quia non amatur propter nos, sed nobis, ut dicemus sectione tertia, numero septimo; alioquin nec supernaturalis esset unquam talis amor, quod ex materia de gratia falsum esse constat¹. Negatur etiam Deum per se non esse bonum nostrum; quia, licet conjungatur nobis per creata bona, tamen non est ipse bonum nostrum ratione horum bonorum, sed potius ipsa sunt bona, quia habent ordinem ad Deum, et ipsum nobis conjungunt. Unde dici solet ipsum Deum esse bonum nostrum; reliqua vero, conditiones, sine quibus non habemus tale bonum. Ad secundum, licet virtus spei in uno actu respiciat futurum et arduum, tamen secundum se, et in multis actibus ab his conditionibus abstrahit; sed de hoc in sequentibus. Nunc respondeo, esse futurum simpliciter non convenire Deo, tamen respectu nostri aliquo modo convenire; quia futurus est nobis præsens; sicut modo est absens, quamvis ratio absentia non ipse, sed imperfectio nostra sit; sic igitur ipsemet erit præsens, quamvis ad hanc præsentiam requiratur actio nostra; et ita nos speramus Deum ipsum præsentem nobis; actum vero, id est, visionem qua est futurus præsens, propter ipsum Deum speramus. Et eodem modo Deus ipse excellentissimum est bonum, et in hoc sensu arduum; nam inde fit ut consecutio ejus sit tam ardua.

6. *Ad tertium.* — *Ad ultimum.* — Ad tertium respondetur delectationem patriæ, quæ respondet amori concupiscentiæ, esse de Deo ipso, ut de bono nostro possesso, tamen jam

¹ Videatur auctor, lib. 2 de Grat., cap. 12 et 13.

etiam consecuto; unde simul etiam est de ipsa visione et consecutione, tamen non de illa sola, nec de illa primario; nam si illa delectat, est propter Deum ipsum, quem facit presentem. Et sic etiam similiter proportionally dicendum est, spem quidem simul attingere visionem et consecutionem Dei; sicut qui sperat pecunias, simul et illas pecunias et consecutionem earum sperat. Tamen si illa duo inter se comparentur, primum locum tenet Deus, ut ostendimus, quia ipse est finis noster ultimus simpliciter, et qui satiare potest omne desiderium hominis. Dices: Deus est bonum increatum, visio est quid creatum, quomodo ergo possunt attingi immediate per eandem virtutem? Respondetur, quia conveniunt in ratione boni nostri supernaturalis, et unum habet intrinsecum ordinem ad aliud, quod satis est ut in eadem ratione objecti conveniant, ut ex dicendis de objecto formali, tum in materia de charitate, tum infra constabit. Ad ultimum respondet Cajetanus, non esse simile, quia actus desperationis et tristitiæ damnatorum sunt inordinati, et ideo possunt esse primario de bonis minus principalibus. Dico tamen etiam esse posse de Deo ipso, ut a me sperato, vel absente, sicut potest quis dolere quod Deum ipsum sibi amiserit, idque propter suum incommodum.

7. *Tertia conclusio.* — Dico tertio: præter beatitudinem æternam, pertinent ad objectum materiale spei omnia supernaturalia bona, maxime quæ sunt necessaria ad beatitudinem, imo etiam naturalia, et temporalia bona etiam nostra. Utrumque est commune et certum, ad Hebr. 4: *Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur*, etc.; Psalm. 90: *Quoniam in me speravit, liberabo eum*; et Tridentinum, sess. 6, definit unam ex dispositionibus ad justitiam esse *spem veniæ*; ergo remissio peccatorum continetur intra objectum materiale spei; unde Ambrosius, libro de Poenitentia, cap. 1: *Nemo potest agere poenitentiam, nisi speraverit indulgentiam*. Ratio vero est, quia ejusdem virtutis est velle finem, et media necessaria: ergo. Secundo, quidquid a Deo petimus est objectum spei, quia omnino fundatur in spe; seipsum petimus a Deo spiritualia et temporalia bona; ergo, etc. Tertio, quidquid cadit sub merito, præcipue de condigno, potest sperari. Denique quia quod est materia divinarum promissionum, est etiam materia spei, ex ad Roman. 4, ad Ephes. 2, ad Colosens. 1,

ex quibus habetur spes fundari in divina promissione.

8. *Quarta conclusio.* — Dico quarto: Deus, ut est nostra beatitudo, potest quodammodo dici objectum adæquatum materiale spei, quatenus reliqua omnia ad consecutionem hujus boni referuntur, quamvis sub alia ratione omne bonum supernaturale, vel quod ex supernaturali providentia nobis a Deo confertur, possit etiam dici materia adæquata spei. Hæc conclusio constat ex dictis, tum hic, tum in tractatu præcedenti, in simili, de objecto fidei, disput. 2, sect. 2, a num. 5.

SECTIO II.

Utrum formale objectum spei sit bonum sub ratione boni; ejusque actus sit voluntatis, non intellectus; et quomodo a fide distinguatur.

1. *Error hæreticorum, de quo etiam in lib. 1 de Grat., c. 12, n. 2.* — *Primum fundamentum.* — *Secundum.* — *Tertium.* — *Ultimum.* — Hæretici hujus temporis confundunt fere has virtutes, et actus spei a fide non distinguunt; unde consequenter dicere debent, spem esse in intellectu, et formale objectum ejus esse verum, non bonum. Fundantur primo in quibusdam locis sacræ Scripturæ, in quibus fides fiduciam significat, imo fere semper videtur poni unum pro alio. Secundo, quia sperare nihil aliud esse videtur, quam credere hoc fieri posse, vel certe futurum esse, vel absolute, vel sub aliqua conditione; verbis gratia: Si per me non steterit, salvabor; quod pacto videtur loqui de spe Cyprianus, libro de Immortalitate, sub finem. Tertio, quia desperare, nihil aliud est quam judicare me non consecuturum beatitudinem; non est enim desiderare, aut velle non esse beatum; nam interdum, qui desperat, vellet potius beatitudinem; consistit ergo in illo judicio; ergo eadem ratione spes: unde, quando aliquis de desperatione tentatur, non alio modo eum erigimus, quam persuadendo ut credat se posse salvari. Ultimo, quia spes christiana debet esse certa, juxta illud Roman. 8, et 2 ad Timoth. 1: *Certus sum*, etc. Græce est *πεπεισμαι*, id est, certam in Domino spem habeo, confido, ut legit Ambrosius, Hieronymus, quæst. 4 ad Algasiam, et alii, et infra id ostendimus; certitudo autem proprietas est actus intellectus. Hæc tamen sententia, quatenus confundit spem cum fide, est erronea.

2. *Prima conclusio.* — *Probatur ex Scri-*

ptura. — *Tandem ratione, de qua lib. 11 de Grat., c. 7, num. 6.* — *Objectio.* — *Quorundam solutio rejicitur.* — *Vera solutio.* — Unde dico primo: actus spei est formaliter et essentialiter distinctus a fide; habetur ex Paulo, 1 ad Corinth. 13: *Nunc autem manent tria hæc, fides, spes, charitas*, ubi plane distinguit fidem a spe, quod præcipue est verum de actionibus, et consequenter de habitibus. Tridentinum etiam, sess. 6, cap. 6, aperte supponit hanc distinctionem, et omnes Theologi, post D. Thomam, 1. 2, quæst. 40, art. 2. Unde Augustinus, in Enchiridio, cap. 8: *Fides et spes, non tantum vocabulo, sed rationali differentia distinguuntur*. Quod probat, quia fides de bonis est et malis, spes tantum de bonis; illa de præteritis et futuris, hæc tantum de futuris. Et probatur adhuc, nam potest quis perdere spem absque hæresi, atque adeo retenta fide, ut in materia de gratia traditur; sunt ergo distincta. Antecedens patet, si quis desperet, non quia putet promissiones Dei esse falsas, sed ex alia affectione; ille enim nullum habet judicium hæreticum. Confirmatur, nam si spes consisteret in judicio fidei, maxime in hoc: *Deus potest me salvare*; sed in hoc non, quia una cum hoc judicio potest esse desperatio. Major patet, quia non potest consistere in illo alio judicio: *Ego sum prædestinatus*, vel: *Ego salvabor*; quia si sint absoluta hæc judicia, non sunt de fide, ex Tridentino, cap. 9, sess. 6. Si vero sint tantum conditionata, potest cum illis consistere desperatio. Sed contra, ad Romanos 4, inquit Paulus: *Abraham credidit Deo, et reputatum est ei ad justitiam*, et subdit: *Qui contra spem, in spem credidit*; ergo spes a fide non distinguitur. Respondent quidam ibi sumi credere, pro confidere, et fidem pro fiducia. Sed falsum est, primo, quia Paulus eo loco præcipue intendit commendare fidem, id est credulitatem; deinde quia, Genes. 15, illa verba: *Credidit Abraham Deo*, aperte intelliguntur de fide; et ita exponitur a Paulo ad Galat. 3; et eodem modo utitur ad Romanos 4, et Jacob. 2, in eodem sensu. Dico igitur Paulum dicere credidisse Abraham in spem, quia in fide promissionum Dei fundavit spem suam, contra spem, quam natura præstare poterat.

3. *Secunda opinio etiam falsa.* — *Clementis Alex. dictum pro hac opinione.* — *Confirmatur a simili.* — Alia ergo sententia est, quæ ponit quidem spem in intellectu judicio, sed diversam a fide (in quo discedit a præcedenti

errore hæreticorum), quoniam fides fundatur in veritate Dei, spes in fidelitate; sicut autem hæc duo attributa distinguuntur in Deo, ita virtutes, et judicia quæ illis nituntur; unde ad fidem spectat judicare Deum non mentiri in his quæ affirmat, quia est prima veritas; spei vero est judicare Deum futurum fidelem in suis promissionibus; unde formale objectum spei in hac sententia erit summa Dei fidelitas, quomodo Clemens Alexand., secundo Strom., in initio, cum dixisset spem esse expectationem, subdit expectationem esse opinionem de futuro, et fiduciam esse firmam apprehensionem. Et potest confirmari, nam valde probabile est in hominibus fidelitatem et veritatem esse diversas virtutes; unde diversæ rationis est judicare aliquem hominem non mentiri in suis dictis, vel existimare illum esse fidelem in adimplendis promissis; ergo similiter, etc.

4. *Secunda conclusio.* — Dico tamen secundo: actus et virtus spei nullo modo potest poni in intellectu. Est ita certa, ut contraria saltem sit temeraria; nam omnes Theologi ita sentiunt, et potest probari ex præcedenti; nam si est in intellectu, vix aut nullo modo potest a fide distingui; nam ejus actus erit judicium certum, obscurum et supernaturale: hæc autem sunt de ratione fidei. Secundo, quia ille modus confictus nulla ratione satisfacit: nam revera in Deo nullo modo possunt distingui ratio fidelitatis et veritatis, saltem quantum ad propositum spectat; dupliciter enim potest aliquis deficere in promittendo, vel quia promittit sine intentione adimplendi, vel quia licet bona intentione promiserit, postea mutatur: primus modus intrinsece continet falsitatem, et est contra veritatem Dei. Unde fide tenemur credere Deum habuisse voluntatem implendi ea quæ promisit. Secundo, quia ille saltem includit mutabilitatem; unde, sicut credimus Deum esse immutabilem, ita eadem fide credimus esse constantem in adimplendis promissis; ergo totum illud judicium ad fidem spectat, et ita frequenter Scriptura dicit fidem niti in Dei fidelitate, sicut in veritate, 2 ad Timoth. 2: *Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest*; et ad Romanos 3: *Numquid incredulitas eorum fidem Dei evacuavit, id est fidelitatem? absit, est autem Deus verax*, etc. Adde etiam in hominibus esse valde probabile fidelitatem in promissis non esse diversam virtutem a veritate, quod sentit divus Thomas, secunda secundæ, quæst. 80; et late Cajetanus, quæstion. 115. Confirmatur